

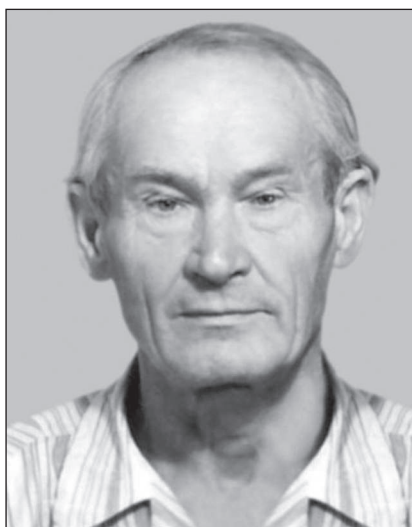
А. Г. Плешивенко ¹

МІЙ БОДЯНСЬКИЙ. СПОГАДИ ТА ЗАСТИГЛІ КАДРИ ²

Ця робота — данина глибокої поваги, нескінченної вдячності моєму Вчителю — Олександровичу Бодянському — археологу і людині. Знайомство з ним відбулося у 1974 р. в експедиції Інституту археології НАН України та тривало до останніх його днів. Мої спогади про Олександра Всеволодовича — це мозаїчне панно, що складається з різнокольорових кадрів спільної роботи в експедиціях, особистого спілкування, розмов, спостережень, захвату і «суцільного милування». За 60 років свого свідомого життя А. В. Бодянський відкрив сотні археологічних пам'яток: стоянок, поселень, могильників різних епох та культур, які увійшли до кадастру об'єктів археології Надпорожжя.

Ключові слова: історія археології, О. В. Бодянський, Дніпровське Надпорожжя, археологічні розвідки.

Двадцять шість років тому Олександр Всеволодович Бодянський закінчив земний шлях ³ і

Олександр Всеволодович Бодянський.
З особистого архіву В. М. Саєнка

1. А. Г. Плешивенко з початку 1970-х рр. і до останнього часу працювала в Запорізькому обласному краєзнавчому музеї та в Запорізькому обласному центрі охорони культурної спадщини, очолювала археологічні експедиції, автор близько 30 статей, монографії «Кургани села Малоєкатеринівка» (Плешивенко 1996), видала частину епістолярію Б. М. Гракова (сост. Плешивенко 2011). Алли Григорівни не стало у серпні 2022 р. (її біографію див.: Плешивенко 1999; Козыряцкая, Яценко 2008). Спогади, що публікуються лише зараз, були закінчені у 2017 р., до 101-річчя О. В. Бодянського. Стаття перегукується із нарисами про О. В. Бодянського, написаними Л. В. Черватенком (1976) та К. І. Сушком (1992), з першими має також певні інтертекстуальні зв'язки.

2. Переклад тексту, бібліографічні посилання, примітки, додаток В. М. Саєнка.

3. Науковець народився 10 (23) вересня 1916 р. в с. Петропіль Запорізького району, помер 29 лютого

здійснив свою мрію: полетів у космос... Світло його зірки сяє над землею, яку він трепетно любив: «Ви подивіться, як усе гарно, досконало на землі. Такий Світ чудовий, неповторний. Досить лише зберігати його, яким він нам дістався у спадок...». Земля відповідала йому тим самим, розмовляла сотнями мов і говірок, він читав землю — вічну мудру книгу — впевнено та легко.

Почалося все у дитинстві. Якось ненароком підняв із землі черепок, нічим не примітний, невідомий, але відчуття таке, що знайоме, і глечик бачиться цілим, і ніби в побуті ось використовується — багато століть тому. Цей внутрішній невловимий зв'язок з минулим пройшов стру-

1992 р. Про нього див. (Попандопуло, Ляшко 1999; Плешивенко 2000; Ляшко 2004; ред. Шаповалов 2006; Дровосекова 2013).

О. В. Бодянський. 1947—1948 рр. З особистого архіву А. Г. Плешивенко

менем і визначив його долю. Став збирати усе цікаве, що траплялося: кремені, камінчики, кераміку, стародавню бронзу та залізо і зносити в «камералку»... на горищі. Потім у житті з'явився Вчитель — академік Д. І. Яворницький¹. Він став другом, наставником, покровителем — і у 1938 р. домагається, щоб Саші Бодянському дали дозвіл на розкопки курганів біля рідного с. Петрополя². Потім були інші експедиції...

Водній із них, 1974 р., я познайомилася з Олександром Всеволодовичем. Інститут археології копав кургани біля с. Гюнівка³. Одного ранку народ радісно загудів: «Бодянський приїхав!» Довго шукала поглядом: «Де? Який?». Чистимо з колегами бровку, несподівано за спиною чую: «Гарно працюєте. Ви молодий співробітник краєзнавчого музею...». І з першої хвилини знайомства почав звертатися: «Алла Григорівно».

У вихідний нас повезли на акрополь Кам'янського городища, принагідно відвідали директора районного музею Інокентія Петровича Грязнова (брат археолога Михайла Петровича Грязнова) та його дружину Ніну Львівну. Найсміливіші піднялися на знамениту Солоху, оглядаючи територію акрополя, збирали підйомку.

Завдяки Олександру Всеволодовичу в мені прокинувся інтерес до курганів. У студентські

1. Про це листування — у 1932—1939 рр. — див. (упоряд. Абросимова та ін. 1997, с. 77—88).

2. Судячи з листів до Д. І. Яворницького, О. В. Бодянський у 1938 р. займався зборами підйомного матеріалу, у 1939 р. спостерігав за руйнацією курганів під час будівельних робіт у Запоріжжі, робив зачистки окремих поховань — тобто, повноцінних археологічних розкопок не проводив.

3. Роботи Запорізької археологічної експедиції Інституту археології. У звіті зазначено, що в розкопках приймали участь О. В. Бодянський і співробітники Запорізького музею (Бидзиля і др. 1974, с. 1).

роки⁴ я їздила на розкопки античного Херсонеса, потім працювала у Тірській експедиції

4. А. Г. Плешивенко навчалася в Харківському університеті у 1967—1972 рр.

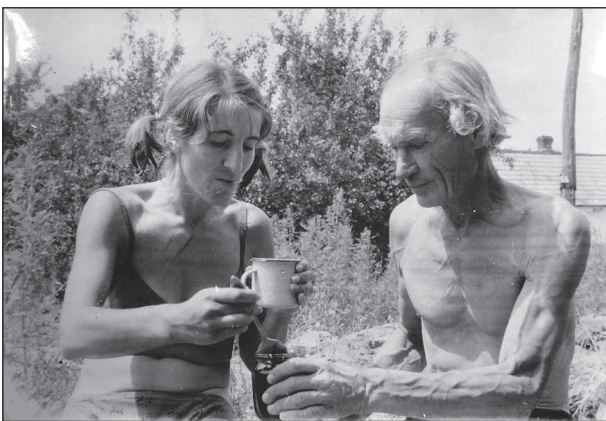
Кургани біля м. Дніпро-рудне. 1973 р. Фото В. П. Томашевського

У гостях у Інокентія Петровича Грязнова та його дружини Ніни Павлівни. 1974 р. З особистого архіву А. Г. Плешивенко

Одеського археологічного музею. Моє око звикло до пам'ятників, розкопки яких кожен польовий сезон змінювали свій вигляд та доповнювали міський краєвид. А від кургану після дослідження залишалось рівне поле. Спершу я нічого не розуміла в курганах: гори однакової землі. Бодянський непомітно і дуже делікатно вчив мудрасіям степової археології: уловлювати прикмети прихованих землею поселень, розбиратися в ліпній кераміці, вибудовувати архітектоніку курганів, бачити у них світооблаштування іншого життя, канонізоване традиціями степових культур...

Несподівано — як і з'явився — Бодянський зник з експедиції. Пішов у розвідки. Так було часто: в якийсь момент складав у потертий рюкзак «саперку», ніж, флейц, совочок, цибулину, хліб, банку «кільки в томаті» — і в дорогу... Стрімкий, легкий, все бачить... Мені дуже

Чай удвох. А. Г. Плешивенко, О. В. Бодянський. Протогоче, 1976 р. З особистого архіву А. Г. Плешивенко

хотілося помандрувати з ним разом, багато разів просилася. Не брав. Любив блукати сам. Ночував, де ніч застане: в копиці сіна, в лісосмузі, на березі Дніпра... Самотній «степовий вовк», але не відлюдкуватий¹. Його вітали у багатьох селах. Проходячи маршрутами Олександра Всеволодовича, неодноразово чула перекази про історичні роздуми «вашого старшого товариша — худенького, сивенького...». Його неповторні розповіді були дивовижними. Про будь-який давній народ говорив як про існуючий, як говорять про добрих сусідів, знаючи, якою мотикою вони обробляють землю, яку худобу тримають, у яких горщиках варять кашу, а в яких борщ...

До речі, любив готувати. Не для себе — для інших. Якось приїхав в експедицію і відразу: «Зараз наварю вам борщу. Я все з собою привіз: капусту, цибулю, картопля, томатний сік — аж трилітрову банку. Вам надовго вистачить...». Іншим разом застав мене за чистою рибю — не вмю, ненавиджу, але треба! Всеволодович миттю зрозумів усе: «Давайте я. Дуже люблю чис-

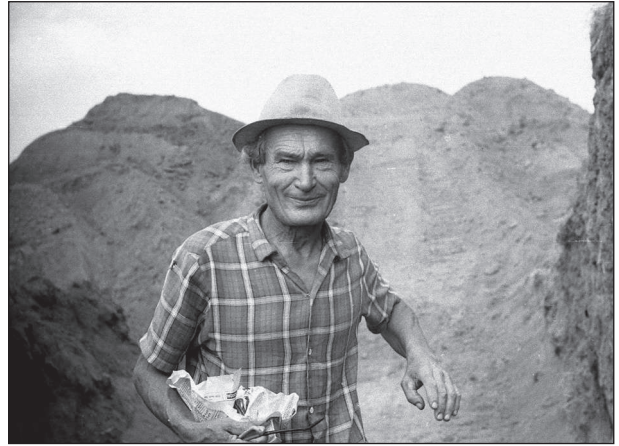
1. В. П. Томашевський, який працював у Запорізькій експедиції, згадує: «Бодянський в експедиції був скоріше гостем. Любив бродити один. Мабуть йому завжди було незатишно у великому колективі. Вранці завжди заварював трав'яний чай — обов'язково із дерев'ям, і всіх частував. Рідко фотографувався. Каховське водосховище перепливав на якомусь міхурі. Одного разу були в нього вдома і він хвалився своїми знахідками. Не у кожному музеї є така бронза. І улюблене слово — «чудово». Все чудове: і спека, і дощ, і сніг. Все чудове!» (роздруковка інтернет-листування з В. П. Томашевським від 23.06.2023 р. Особистий архів В. М. Саєнка). Археологічні матеріали, зібрані впродовж 1970—1990-х рр. О. В. Бодянський передав до Запорізького обласного краєзнавчого музею.

тими рибу...». Виявилося, не тільки спритно та вправно почистив, а й чудово посмажив. Пригощав нас ароматним чаєм: «Такий у жодному магазині не дістанеш. Від дев'яти хвороб. Є звіробій, є цвіт глоду, є петрів батіг, є трава-череда, деревій. Тільки треба не кип'ятити, як це нерозум котрийсь чинить, а заливати окропом». Варив варення з дикорослих плодів та квітів. Мою матінку вчив готувати варення з квітів акації, ділився іншими премудростями кулінарії, народної медицини... Часом вони душевно розмовляли на кухні. Я їм не заважала.

Як і всі, хто живе на землі, мав свої слабкості. Багато курив. Обзивав тютюн «злим змієм» і неодноразово поривав із ним «дружбу», рвав розпочату пачку «Прими», топтав її ногами. За кілька годин діставав із рюкзака нову або підходив і, знітившись, «стріляв» у мене цигарку. Вірив у дива. Регулярно купував лотерейні квитки та «спортлото», сподіваючись виграти і на отримані гроші провести масштабні розкопки Капулівського городища. Вірив у сни. Тому є письмове підтвердження.

«Сьогодні понеділок, 10 серпня 1982 року, я приїду до вас на розкопки, хочу сам у вашій присутності розчистити скіфське поховання східного кургану з кільцевою кrepidою з каменю курганного насипу скіфів V сторіччя до н. ери, та з ровом зовні крєпиди, яке ви досліджуєте¹ <...> Після цього дозвольте мені розчистити рядове скіфське, очевидно, непограбоване поховання жінки (?), в маленькому кургані без кільцевого рову і крєпиди <...>, будуть цікаві знахідки різних скіфських речей, бо мені снився сон перед ранком, чимало різних знахідок. А що саме не запам'ятав. Далі снилося, що я з одним чоловіком ходив по піску і знайшов — до півметра завдовжки, тонкий мідний ніж листоподібної форми <...>. Сон цей означає не енеолітичний ніж, а скіфський меч, чи спис. У зв'язку з цим сном, я приїхав до вас розчистити ці два поховання скіфів до яких ви дісталися, але не розчищали. Привіз із собою клей ПВА для консервації меча та фанерну дощечку, щоб взяти меч цілим для музею. А-ну, перевіримо чи правдивий сон, бо це Гомер писав, що сні бувають правдиві, які входять «роговими воротами» і бувають не правдиві, які входять «кістяними воротами». Упевнений, що це сон правдивий. Писано в Запоріжжі на правому березі о 6 годин ранку 10 серпня 1982 року. О. Бодянський <...>. Сонце, сонце, сонце +29 тепла»².

Сон був неправдивий. Лише кілька наконечників ми знайшли у грабіжницькому ході. Олександра Всеволодовича це не засмутило. На його

О. В. Бодянський. Вишнева Могила, 1976 р. Фото В. П. Томашевського

обличчі сяяла усмішка, а очі світилися щастям: «Які чудові наконечники, гострі...»³.

Не пам'ятаю випадку, щоб Олександр Всеволодович ображався, сердився, чи просто підвищував голос. Винятки все ж таки бували. Галина Корніївна, дружина, розповідала: для візиту до якогось солідного закладу ретельно випрасувала йому сорочку, що розсердило Бодянського. Насилу змусила її надіти, а потім побачила у вікно, як Всеволодович, вийшовши за хвіртку, мене її руками.

Ніколи не розповідав про своє минуле, рідних, друзів⁴. Тактовно не ставила запитань, але розуміла, що життя було сповнене негараздів, поневірянь, тривоги. Іноді короткі епізоди далеких днів впливали назовні. Якось згадав: 1928 року батько взяв його у Запоріжжі і на базарі купив за 1 копійку книжечку віршів Дем'яна Відного. «Дуже гарні! От послушайте...». Прочитав і сумно додав, що та книжка загубилася. Я довго моталася по книжкових ринках (у 1980-ті роки в магазинах з книгами було скрутно). Зрештою, купила досить об'ємний том. Олександр Всеволодович був дуже радий.

Якось обмовився, що моря справжнього «солоного» не бачив. Відразу запросила його поїхати на День археолога до Азовського моря. Довго вмовляла, начебто погодився, але коли в призначену годину приїхали за ним машиною, Галина Корніївна засмутила нас: ще до сходу сонця зібрав рюкзак і пішов на тиждень у степ. Чому? Боявся бути тягарем? Соромився? Досі в душі щемить, як згадаю, що не показала йому справжнього моря...

3. Б. М. Мозолевський також полюбляв робити подібні прогнози (Мозолевський, Полин 2005, с. 12). Не виключено, що це наслідок спілкування з О. В. Бодянським (але, можливо, традиція має якісь давні корені). Науковці познайомилися у червні 1969 р. під час розкопок кургану епохи бронзи біля с. Верхня Хортиця (Мозолевський 1969, с. 4—5, 11—12; Мозолевський, Тощев 2000).

4. О. В. Бодянський працював в експедиціях разом з А. В. Добровольським, В. П. Петровим, О. І. Тереножкіним та листувався з ними.

1. Розкопки археологічної експедиції Запорізького краєзнавчого музею на правому березі Дніпра, біля с. Верхня Хортиця (Попандопуло 1982; 1987), мова про курган 4.

2. Лист О. В. Бодянського в експедицію, 10.08.1982 (з особистого архіву З. Х. Попандопуло) — прим. А. Г. Плешивенко.

Біля Запорізького дуба в день 60-річного ювілею О. В. Бодяньського. Стоять: В. А. Гонтаренко (Товариство охорони пам'яток), М. А. Савицька, А. К. Параконьєва, А. Ф. Медведєва (Художній музей), В. Ф. Пешанов (?), З. Х. Попандопуло (Запорізький краєзнавчий музей), В. Я. Лагутенко (архітектор), Л. П. Юхимчук, В. І. Єрмак, Т. К. Шевченко, В. П. Пилипенко, І. О. Лукаш (Заповідник «Хортиця»), Є. Фесенко (Управління культури), Л. В. Рогожкіна, Г. С. Ткаченко, Л. Рутковська, Ф. М. Войнович (Заповідник «Хортиця»). Сидять: О. П. Фащенко (Запорізький краєзнавчий музей), (?), В. М. Шовкун (краєзнавець), В. Г. Абліцов (Заповідник «Хортиця»), В. В. Отрощенко (Інститут археології), А. Л. Сокульський (директор Заповідника «Хортиця»), К. І. Сушко (журналіст), Л. В. Череватенко (журналіст), Г. Є. Марченко (художник). 23 вересня 1976 р.

О. В. Бодяньський. Запоріжжя, курган Бабурський, 1981 р.

Натомість «прокотила» на літаку. У далекі сімдесяті роки «запрацювала» в інститутській експедиції. Відрадження закінчилися, терміново треба було їхати. Автобуси ходили — не ходили. Вирішила легіти літаком. На той час кожен благополучний район чи колгосп мав свій аеродром з кількома «кукурузниками», які обприскували добривами поля, а іноді й нас на курганах. Олек-

сандру Всеволодовичу теж треба було повертатися до Запоріжжя. Він боявся, казав, що ніколи не літав. Як тільки почали злітати, прилип до ілюмінатора і тільки скрикував: «Ось курган! Ще — інший..., ще, ще...». Коли приземлилися, він з сумом промовив: «Нам би такий для розвідок. Всі б кургани розшукали...» Через роки, я шукала їх, мотаючись по полях на «уазик».

Не любив урочистостей. У зв'язку з його 60-річчям історико-культурний заповідник, в особі тодішнього директора Арнольда Леонідовича Сокульського¹, влаштував свято: банкет, фотографування біля Дуба запорізького в оточенні численних гостей. Олександр Всеволодович по святковому гарний у темно-синьому костюмі, білосніжній сорочці, краватці (ніколи ні до, ні після не бачила його таким) був неймовірно збентежений. Не визнавав він і дні народження, ховався на полях. Тільки одного разу пощастило його привітати «день у день» — 23 вересня, бо приїхали на «вул. Братську, 16» дуже рано, ще

1. Сокульський А. Л. (1938—2022) — історик, краєзнавець, доктор історичних наук (2013). Перший директор Національного заповідника «Хортиця» (1970—1979, 1981—1984). У 1970 р. закінчив курси при Інституті археології АН УРСР.

до сьомої ранку. Вручили квіти, самовар, торт та пляшку шампанського. Очі його сльозились радістю.

Сам же не забував привітати співробітниць музею з 8 березня та іншими святами. З кожною знаходив свою тему для розмови — мовою українською чи російською — зручною для співрозмовниці. Пам'ятав імена усіх, виконував якісь прохання: листя лопуха привезти, зібрати квітучого чебрецю, показати фрагмент черняхівського горщика із солярними знаками, знайдений ним 23 серпня 1969 р. у похованні з ґрунтового могильника біля с. Верхня Тарасівка ¹.

Мабуть, найбільш розкуто почував себе в «родовому маєтку» у селі Петропіль на березі річки Томаківка. Непоказний глинобитний будинок з вікнами формату А4, сад-город і ніякого паркану-хвіртки. Відкритий для всіх... Ми з колегами любили приїжджати сюди. Галина Корніївна пригостила нас варениками чи іншою сільською смакотою, напувала чаєм з медом чи варенням — і співала. Співала вона добре, із задоволенням, особливо радувала приспівками, які сама писала. Олександр Всеволодович слухав з тихим розчуленням, і в його променистих очах сяяло щастя...

Тут, на садибі, і перестало битися його серце. Мріяв полетіти на місяць. Казав мені не раз: «Щойно почнуть записувати бажуючих летіти, одразу запишуся». Цей політ до зірок розпочався 29 лютого 1992 р. від порога рідного дому в с. Петропіль...

Коли Бодянського не стало, краєзнавчий музей довго клопотався про присвоєння його імені вулиці у цьому селі, чи вулиці Братській на правому березі м. Запоріжжя, де постійно мешкала родина Бодянських. Згодом така вулиця з'явилася в с. Підпорожнянка (нині Заводський район в м. Запоріжжя). Який стосунок вона має до О. В. Бодянського? На одному із будинків висить меморіальна дошка. Чужий будинок, чужа вулиця.

У 2006 р., у зв'язку з 90-річчям Олександра Всеволодовича, краєзнавчий музей провів «круглий стіл», телеканал «Запоріжжя» зробив про нього фільм. Завдяки старанням Костянтина Івановича Сушка ², на могилі, на сільському

1. Упродовж 1967—1971 рр. О. В. Бодянський досліджував черняхівський могильник біля с. Військове. У звіті писав: «В Надпоріжжі мною давно відкрито й інші могильники черняхівської культури» (Бодянський 1969). Вірогідно, мова про цей фрагмент кераміки: «В одному з дитячих поховань, на уламку триручної миски, частково збереглися знаки, аналогічні знакам на глеку з кургану № 1» (Бодянський 1968, с. 176). Село Тарасівка знаходиться вище по течії Дніпра, біля м. Верхьодніпровська.

2. Сушко К. І. (народився у 1946 р.) — письменник, публіцист, журналіст. У 2005—2007 рр. генеральний директор Національного заповідника «Хортиця». Часто приїздив до Запорізької археологічної експедиції Інституту археології, автор книжки про старожитності і археологію «Віщий Степ» (Сушко 2004).

Розповіді О. В. Бодянського. Курган Бабурський, 1981 р.

Початок сезону: І. Р. Тихомолова, О. В. Бодянський, А. Г. Плешивенко. Розкопки біля с. Нове Запоріжжя, 1985 р.

цвинтарі у с. Петропіль було встановлено гранітний пам'ятник. На той час земля вже прийняла і його дружину, Галину Корніївну, і його первістка, коханого Володо, який пішов із життя майже відразу за батьком. Він був дуже схожий на Олександра Всеволодовича: сором'язлива посмішка, чарівна мова, легка хода... У Петропільській «садибі» все згасає: засихають дерева, хата вросла в землю, і на мій стукіт у двері Олександр Всеволодович не виходить...

За 70 років свого свідомого життя Бодянський відкрив сотні археологічних пам'яток: поселень, стоянок, могильників різних епох та культур, що увійшли до кадастру пам'яток Надпорожжя. Тисячі археологічних знахідок поповнили колекції Інституту археології та музеїв Києва, Запоріжжя, Дніпропетровська. Завдяки його відкриттям десятки археологів написали дисертації... Він також міг стати доктором історичних наук, професором якогось університету. Тоді це був би інший Бодянський. «Мій» Бодянський вибрав свій неповторний шлях, дарований долею, жаданий його душі та розуму.

Його світ не обмежувався однією археологією. Він мав глибокі знання з географії, геології, ботаніки, зоології, палеонтології, астрономії, літератури. Цитував Геродота, Тацита, Шекспіра, Шевченка, Франка... Яюсь приходить у музей,

Співробітники Запорізького краєзнавчого музею з О. В. Бодянським на о. Хортиця: Ю. І. Благовещенський, А. І. Терентьев, Г. І. Шаповалов, І. Р. Тихомолова, З. Х. Попаңдопуло, А. Г. Плешивенко. Весна 1990 р.

в руках господарська «сітка» з томиком Гомера. І одразу з порога: «*Ось у тролейбусі читав*», і декламує рядки «Одісеї»:

«Сад у ворт простирался огромиий...

Был со всех сторон окружён он забором.

Множество в этом саду деревьев росло плодородных

*Груш, гранатных деревьев, с плодами блестящими яблонь...»*¹

Я пишаюся своїм Учителем. Вже в перші роки знайомства він став для мене кумиром, взірцем для наслідування: не лукавити, не думати про кар'єру, не прагнути регалій, а просто чесно і віддано ставитися до улюбленої справи.

На запитання: «*Який із періодів історії любить?*» — відповідав: — «*Сьогоднішній. Минувше не повернеться, майбутнє попереду, а сучасний світ цілком залежить від нас, наших справ, думок, вчинків*».

Сьогодні Олександрові Всеволодовичу Бодянському — Археологу, Степняку, Розвіднику, Людині, яка живе у наших серцях, 117 років².

Додаток

З ОСОБОВОЇ СПРАВИ О. В. БОДЯНСЬКОГО

В архіві Відділу кадрів ІА НАН України зберігається особова справа О. В. Бодянського (спр. 49, 1979 р.), яка складається з наказів, особових листків по обліку кадрів, трьох варіантів автобіографії, характеристик, списку публікацій та інших документів. Наводимо текст останньої автобіографії. Зазначимо також, що науковець

1. Наведене у листі цитування (Odysseia. VII.112—115) зроблено по пам'яті, з незначними пропусками тексту (порівн.: Гомер 1953, с. 78).

2. Дата в рукопису «101» змінена, з огляду на сьогоднішній день, при редагуванні.

з 16 березня 1977 р. був переведений до Відділу раннього залізного віку (який очолював О. І. Тереножкін), а звільнений 1 листопада 1979 р. у зв'язку з виходом на пенсію.

АВТОБІОГРАФІЯ.

Я, Бодянський Олександр Всеволодович, народився 1916 року 23 вересня на хуторі Петрополь Верхньо-Хортицького р-ну Запорізької області в сім'ї хлібороба. Навчання почав в початковій школі на хуторі Петрополь, яку закінчив в 1930 році. В п'ятий клас почав ходити в В-Хортицьку середню школу, а закінчив її в місті старому Запоріжжі в 1934 році.

Восени 1934 року почав навчання в Запорізькому медичному технікумі, та через нужду і життєві обставини, а також не було здібностей і бажання до цієї науки: довелося залишити навчання. З 1935 року працював у колгоспі на х. Петрополь листоношею і займався збірками археологічних знахідок, бо інтерес до археології зародився у мене ще з дитячих років. В 1936 році був призваний в армію, але через хворобу був зовсім звільнений від армії.

З кінця 1935 року до кінця 1936 року працював у місті Запоріжжі в музеї Дніпробуду. В 1937 році працював на х. Петрополь листоношею і вчивсь. В вихідні дні робив археологічні екскурси на Дніпро, збирав археологічні матеріали. В 1939 році, взявши зібрані археологічні матеріали, поїхав до Києва побачити Київ і показати у музеї зібрані мною археологічні матеріали, які передав до Історичного музею, де мене залишили працювати лаборантом з осені 1939 року. За більшого року своєї роботи в Київському Центральному Історичному музеї відкрив археологічні пам'ятки під час огляду берегів. В 1941 році працював лаборантом в Запорізькій експедиції Інституту Археології, де застала війна. Під час

війни шляхи до Києва були відрізані і довелося прожити з 1941 по 1943 роки на хуторі Петрополь у батьків, де більше працював у колгоспі та частіше сам займався археологічними пошуками в Надпорожжі, де за два роки відкрив велику кількість археологічних пам'яток різного періоду стародавньої історії. За цей час зібрав декілька тисяч археологічних експонатів, які в 1946 році передав до Інституту археології АН УРСР, децю до Запорізького і Дніпропетровського музеїв. В 1946 році археологічні експедиції досліджували археологічні пам'ятки в Надпорожжі, виявлені головне мною раніше.

Ще в 1944—1945 роках був мобілізований до Червоної армії, де пробув 2 років, з них шість місяців за кордоном біля міста Бреслау. Після демобілізації з квітня місяця 1946 року працював у Дніпропетровському Історико-Археологічному музеї молодшим науковим робітником. За час цієї роботи відкрив декілька видимо цінних для науки археологічних пам'яток, які досліджували археологічні експедиції Інституту археології, та децю досліджено мною за дорученням Дніпропетровського музею. В музеї працював до квітня місяця 1949 року і був звільнений по скороченню штатів. Ще в 1947 році за мудрою порадою Вишневецького Ю. В. та Артеменко Ів. Ів. почав вчитись на першому курсі екстерном Історичного факультету Дніпропетровського університету. Навчання в університеті через бажання більше відкрити для науки, і його довелося залишити. З 1.VI-49 року з перервами працюю по трудовому договору в Інституті Археології лаборантом аж до 1959 року. За цей час відкрив багато археологічних пам'яток часу палеоліту, неоліту, енеоліту й пізніших епох. Особливо здається важливі для науки відкриті мною 16 неолітичних та 9 епіпалеолітичних могильників, які частково дослідили декілька археологічних експедицій. Крім того виявлено багато пам'яток на території Каховського моря та інші, які треба видимо досліджувати в майбутньому.

В. Бодянський
4 березня 1960 року

ЛІТЕРАТУРА

- Абросимова, С. В., Перкова, А. І., Піцик, О. В., Чередник, Н. Г. (упоряд.). 1997. *Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького*. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького. Дніпропетровськ: Гамалія.
- Бидзіля, В. І., Ляшко, С. Н., Никитенко, М. М., Отрошенко, В. В., Савовський, І. П., Томашевський, В. А. 1974. *Отчёт о работах Запорожской экспедиции за 1974 год*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1974/10.
- Бодянский, А. В. 1968. Результаты раскопок черняховского могильника в Надпорожье. В: Толочко, П. П. (ред.). *Археологические исследования на Украине в 1967 г.* Киев: Наукова думка, с. 172-176.
- Бодянский, О. 1969. *Археологические исследования Благовищенского-3 могильника на Нижньому Дніпрі*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1967—1969/7.

Гомер. 1953. *Одиссея*. Перевод В. В. Вересаева, под ред. И. И. Толстого. Примечания С. В. Поляковой. Москва: Государственное изд-во художественной литературы.

Дровосекова, О. В. 2013. Дніпровське Надпорожжя у дослідженнях О. В. Бодянського. *Музейний вісник*, 13, с. 185-190.

Козыряцкая, С. И., Яценко, С. П. 2008. Алла Григорьевна Плешивенко. *Музейний вісник*, VIII, с. 196.

Ляшко, С. І. 2004. «Робітник самостійного значення» (до біографії О. В. Бодянського). *Музейний вісник*, IV, с. 92-94.

Мозолевский, Б. Н. 1969. *Дневник полевых исследований Скифского (Верхнехортицкого) отряда Северо-Рогачикской экспедиции Института археологии АН УССР*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1969/23-а.

Мозолевский, Б. Н., Полин, С. В. 2005. *Курганы скифского Герроса IV в. до н. э. (Бабина, Водяная и Соболева Могилы)*. Киев: СтилоС.

Мозолевский, Б. Н., Тощев, Г. Н. 2000. Курган эпохи бронзы на территории г. Запорожья: по материалам раскопок Б. Н. Мозолева в 1969 г. *Старожитности Степового Причерноморья и Крыма*, VII, с. 125-142.

Плешивенко, А. Г. 1996. *Курганы села Малокамериновка*. Запорожье.

Плешивенко, А. Г. 1999. О себе. *Старожитности Північного Причерноморья и Крыма*, VII, с. 211.

Плешивенко, А. 2000. Александр Всеволодович Бодянский (1916—1992). В: Супруненко, О. Б. (ред.). *Музеї. Меценати. Колекції*. Київ; Полтава: Археологія, с. 102—104.

Плешивенко, А. Г. (сост.). 2011. *И жизнь, и слезы, и любовь...* Запорожье: ЛИПС.

Попандопуло, З. Х. 1982. *Отчёт о раскопках курганной группы 2 на землях колхоза «Дружба» Запорожского р-на Запорожской обл. в 1982 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1982/51.

Попандопуло, З. Х. 1987. Новый скифский могильник на окраине г. Запорожья. В: Ковалева, Т. Ф. (ред.). *Памятники бронзового и раннего железного веков Поднепровья*. Днепропетровск: ДГУ, с. 74-87.

Попандопуло, З. Х., Ляшко, С. М. 1999. Бодянский Александр Всеволодович. *Українська біографістика*, 2, с. 82-83.

Сушко, К. І. 1992. Повернення. *Древности Степового Причерноморья и Крыма*, 3, с. 191-194.

Сушко, К. І. 2004. *Віщий Степ: загадки, дослідження, гіпотези, відкриття*. Запорожжя: Поліграф.

Череватенко, Л. 1976. Яким голосом озветься земля? *Вітчизна. Літературно-художній та громадсько-політичний місячник Союзу письменників України*, 7 (липень), с. 174-188.

Шаповалов, Г. (ред.). 2006. *Археологічна спадщина О. В. Бодянського (До 90-річчя від дня народження)*. Запорожжя: ЗНТН.

REFERENCES

- Abrosymova, S. V., Perkova, A. I., Pitsyk, O. V., Cherednyk, N. H. (uporiad.). 1997. *Epistolarna spadshchyna akademika D. I. Yavornytskoho*. 1: Lysty vchenykh do D. I. Yavornytskoho. Dnipropetrovsk: Hamalia.
- Bidzilia, V. I., Liashko, S. N., Nikitenko, M. M., Otroschenko, V. V., Savovskii, I. P., Tomashevskii, V. A. 1974. *Otchet o rabotakh Zaporozhskoi ekspeditsii za 1974 god*. NA ІА НАN Ukrainy, f. 64, 1974/10.

Bodianskii, A. V. 1968. Rezultaty raskopok cherniakhovskogo mogilnika v Nadporozhe. In: Tolochko, P. P. (ed.). *Arkheologicheskie issledovaniia na Ukraine v 1967 g.* Kiev: Naukova dumka, s. 172-176.

Bodianskyi, O. 1969. *Arkheolohichni doslidy Blahovishchenskoho-3 mohylnyka na Nyzhnomu Dnypri*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1967—1969/7.

Gomer. 1953. *Odisseia*. Perevod V. V. Veresaeva, pod red. I. I. Tolstogo. Primechaniia S. V. Poliakovoi. Moskva: Gosudarstvennoe izd-vo khudozhestvennoi literatury.

Drovsiekova, O. V. 2013. Dniprovskoe Nadporizhzhia u doslidzhenniakh O. V. Bodianskoho. *Muzeinyi visnyk*, 13, s. 185-190.

Kozyriatskaia, S. I., Iatsenko, S. P. 2008. Alla Grigorevna Pleshivenko. *Muzeinyi visnyk*, VIII, s. 196.

Liashko, S. I. 2004. «Robitnyk samostiinoho znachennia» (do biohrafi O. V. Bodianskoho). *Muzeinyi visnyk*, IV, s. 92-94.

Mozolevskii, B. N. 1969. *Dnevnik polevykh issledovanii Skifskogo (Verkhnekhortitskogo) otriada Severo-Rogachikskoi ekspeditsii Instituta arkheologii AN USSR*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1969/23-a.

Mozolevskii, B. N., Polin, S. V. 2005. *Kurgany skifskogo Gerrosa IV v. do n. e. (Babina, Vodianaia i Soboleva Mogily)*. Kiev: Stilos.

Mozolevskii, B. N., Toshchev, G. N. 2000. Kurgan epokhi bronzy na territorii g. Zaporozhia: po materialam raskopok B. N. Mozolevskogo v 1969 g. *Starozhytnosti Stepovoho Prychornomor'ia i Krymu*, VII, s. 125-142.

Pleshivenko, A. G. 1996. *Kurgany sela Malokaterinovka*. Zaporozhe.

Pleshivenko, A. G. 1999. O sebe. *Starozhytnosti Stepovoho Prychornomor'ia i Krymu*, VII, s. 211.

Pleshivenko, A. 2000. Aleksandr Vsevolodovich Bodianskii (1916—1992). In: Suprunenko, O. B. (ed.). *Muzei. Metsenaty. Kolektsii*. Kyiv; Poltava: Arkheolohiia, s. 102-104.

Pleshivenko, A. G. (sost.). 2011. *I zhizn, i slezy, i liubov...* Zaporozhe: LIPS.

Popandopulo, Z. Kh. 1982. *Otchet o raskopkakh kurganoi grupy 2 na zemliakh kolkhoza «Druzhba» Zaporozhskogo r-na Zaporozhskoi obl. v 1982 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1982/51.

Popandopulo, Z. Kh. 1987. Novyi skifskii mogilnik na okraie g. Zaporozhia. In: Kovaleva, T. F. (ed.). *Pamiatniki bronzovogo i rannego zheleznoho vekov Podneprov'ia*. Dnepropetrovsk: DGU, s. 74-87.

Popandopulo, Z. Kh., Liashko, S. M. 1999. Bodianskii Oleksandr Vsevolodovich. *Ukrainska biohrafistyka*, 2, s. 82-83.

Sushko, K. I. 1992. Povernennia. *Drevnosti Stepnogo Prichernomor'ia i Kryma*, 3, s. 191-194.

Sushko, K. I. 2004. *Vishchyi Step: zahadky, doslidzhennia, hipotezy, vidkryttia*. Zaporizhzhia: Polihraf.

Cherevatenko, L. 1976. Yakym holosom ozvetsia zemlia? *Vitchyzna. Literaturno-khudozhnii ta hromadsko-politychnyi misiachnyk Soiuzu pysmennykiv Ukrainy*, 7 (lypen), s. 174-188.

Shapovalov, H. (ed.). 2006. *Arkheolohichna spadshchyna O. V. Bodianskoho (Do 90-richchia vid dnia narodzhennia)*. Zaporizhzhia: ZNTN.

A. G. Pleshivenko

MY BODYANSKY. MEMORIES AND STOPPED SHOTS

This work is a tribute of deep respect and endless gratitude to my teacher, Oleksandr Vsevolodovych Bodyansky, an archaeologist and a person. Author met him in 1974 during the expedition of the Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine and stood together until his last days. My memories of Oleksandr Vsevolodovych are a mosaic panel consisting of colorful shots of joint work in expeditions, personal communication, conversations, observations, delight and «solid admiration». From 1929 until his passing away, O. V. Bodyansky was engaged in archaeology. From 1931 he was a close and creative friend of D. I. Yavornytskyi. In 1934—1936, he worked as a laboratory assistant at the Dniprobud Museum (Zaporizhia). In 1943—1945 he participated in the II World War. In 1946, he was an employee of the Dnipropetrovsk Historical Museum. From 1946 to 1976, he was a senior laboratory assistant at the Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine, from 1977 to 1992 he was an employee of the Zaporizhia Regional Museum of Local History. O. V. Bodianskyi is the author of about 40 publications on archaeology and early history. During the 60 years of his conscious life, O. V. Bodyansky discovered hundreds of archaeological sites: parking lots, settlements, burial grounds of different ages and cultures, which were included in the cadastre of archeological objects of Dnipro Rapids region. He discovered prehistoric sites of the Stone Age, settlements and burial grounds of the Bronze Age and early Iron Age, the Middle Ages, and the Cossacks. He collected and handed over to the Zaporizhia Regional Museum of Local Lore, the Dnipropetrovsk Historical Museum, the Khortytsia Historical and Cultural Reserve, the Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine, collections of objects from different ages and cultures. The monuments discovered by Bodyansky became the basis of scientific papers, dissertations, and monographs of many archaeologists. The personal file of O. V. Bodyansky, which consists of orders, personnel records, three versions of his autobiography, characteristics, a list of publications, etc. is kept in the Scientific archive of the Institute of Archaeology.

Keywords: history of archaeology, O. V. Bodianskyi, Dnipro Rapids region, archaeological explorations.

Одержано 26.09.2023

ПЛЕШИВЕНКО Алла Григорівна (1948—2022), археолог.

PLESHIVENKO Alla (1948—2022), archaeologist.